

Doplňek 1

R. Šrámek (Úvod do obecné onomastiky, 1999, s. 70) rozeznává **tři typy fixace onymických objektů**: 1) **geograficky prostorová**, týká se geonym (toponym). Geonymické objekty jsou fixovány v geomorfologických systémech, které jsou topograficky zjistitelné a kartograficky určitelné v bodech majících své souřadnice, popř. jsou lokalizovatelné vzhledem k bodům jiným: Hodslavice, ves 6 km jižně od N. Jičina.

2) **Sociálně prostorová** je vlastní všem bionymům, zvl. antroponymům. Přirozený prostor bionymických objektů představují sociální vztahy společnosti (rodina, příbuzenstvo, přátelské vztahy, škola, různé organizace, sociální vrstvy, etnické skupiny atd.).

3) **Ekonomicky (nebo kulturně, politicky) prostorová** f. je vlastní všem chrématonymům. Chrématonymické objekty jsou výsledky lidské činnosti určené pro systémy a vztahy ekonomické, kulturní, duchovní, politické atd. a odrážejí vyspělost, úroveň a společenské vazby lidské společnosti (národa, sociální skupiny atd.).

Zjednodušená definice propria

Vlastní jméno je jazykový prostředek, který pojmenovává určitý jednotlivý objekt (osobu, místo, lidský výtvar) a odlišuje ho od ostatních objektů téže třídy. Vl. jméno je formálně substantivum (*Brno, Jarek*, román *Žert*), substantivizované adjektivum (město *Slaný*, doktor *Nový*, symfonie *Novosvětská*), víceslovné pojmenování (*Kostelec nad černými lesy*, restaurace *Černý pes*), nebo ustrnulé syntagma (*Přinesdomů, Vítámvás*), syntakticky však funguje zásadně jako substantivum.

Základní funkce proprií

Plní tedy propria především funkci pojmenovací, identifikační, individualizační, diferenciativní a lokalizující. Tyto funkce jsou považovány za hlavní onymické funkce, jejich plnění je pro každé vlastní jméno závazné. Jsou navzájem propojeny a vyplývají ze základního účelu vlastních jmen v komunikaci: **pojmenovat jeden určitý objekt nezaměnitelný s jiným** (např. jednoho člověka s nezaměnitelnou totožností - **f. identifikační**), **označit ho jako jednotlivce nebo jako jednotlivinu (f. individualizační)**, vyjadřuje určitost a singularnost, i když může být tento objekt jednoduchý (jeden člověk) nebo složený (tvoří ho množina členů - jeden rod, jeden národ, obyvatelé jedné lokality), **odlišit ho od ostatních podobných objektů stejného druhu (f. diferenciativní** – čtyři Janové se v jedné třídě rozlišují různými hypokoristiky), **lokalizovat (f. lokalizační, lokalizující)**, tj. zařadit propriálně pojmenovaný objekt do určitých věcných, sociálně konvenčních, kulturních nebo ekonomických vztahů.

Pokud jméno tyto funkce plnit přestane, přestává být vlastním jménem, a buď zaniká (jako např. mnohá německá pomístní jména v pohraničí po vysídlení Němců po 2. světové válce), nebo dochází k jeho apelativizaci, tj. k přechodu propria v apelativum, např. antroponymum *Švejk* 'konkrétní literární postava' > *švejk* 'šprýmař, (mazaný) ulejšák'. X Jména užívaná jakoby bez objektu: Dnes má svátek Jaroslav (vývěska v květinářství).

Vysvětlení: Jména užívaná jakoby bez objektu, ale je to jen zdání, neboť referují k otevřené třídě objektů. Ten, kdo toto oznámení čte, si jméno vztáhne k nějaké konkrétní osobě ve svém okolí. Je to původně opis z kalendáře, kde se za jmény skrývaly konkrétní osoby – světcí. Tyto nápisy tedy těží ze staré tradice. Takové soupisy jmen byly a jsou sestavovány z praktických důvodů (kalendáře, telefonní seznamy, jízdní řády), tradice svátků, vytváření jmen nesvěteckých atd.

Apelativizace je proces, kdy se z vlastního jména (propria) stává obecné jméno/apelativum: *švejk*.

Proprializace/onymizace je proces, kdy se z obecného jména (apelativa) stává vlastní jméno: osada *Smrk*.

Transonymizace je proces, kdy je vlastní jméno jednoho objektu přeneseno na jiný jedinečný objekt: salám *Vysočina* podle oblasti *Vysočina*, příjmení *Opava*, podle města O.

VZTAHOVĚ MODELOVÁ A STRUKTURNÍ ANALÝZA PROPRIÍ

Základní pojmenovací motivy všech proprií lze postihnout čtyřmi tzv. vztahovými modely: A 'poloha, směr' pojmenovávaného objektu (jméno „odpovídá“ na otázky kam, kde, odkud); B 'druh' pojmenovaného objektu (co tam je), C 'vlastnost objektu' (inherentní i založená na ději, příp. na vztahu k jinému objektu – jaký...), D 'posesivita i jiný vztah k osobám'. Jazykové ztvárnění VM postihují modely strukturní (SM – slovotvorné, názvotvorné) a v jejich rámci typy (slovotvorné strukturní, názvotvorné). Pomocí VM a SM, ST lze postihnout celý pojmenovací proces: OJ *Malák* (VM C, SM Sd, ST -ák); MJ *Benešov* (VM D, SM Sd, ST -ov), chrématonymum *Poličan* (VM A, SMd, ST -an).